

I. KIEŁTYK-ZABOROWSKA

Literatura dla dzieci w wychowaniu przedszkolnym, wczesnoszkolnym i domowym

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

UDK 028.5

LITERATURA DLA DZIECI W WYCHOWANIU PRZEDSZKOLNYM, WCZESNOSZKOLNYM I DOMOWYM

Dr Izabela Kiełtyk- Zaborowska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Filia w Piotrkowie Trybunalskim,
Instytut Nauk Pedagogicznych
izazaborowska@interia.pl

Streszczenie. Literatura dla dzieci w wychowaniu przedszkolnym, szkolnym i domowym wpływa na rozwijanie słownictwa i wyobraźnię dziecka. Wzajemne uzupełnianie się działań nauczycieli i rodziców w kształtowaniu zainteresowań czytelniczych dziecka wpływa na wszechstronny rozwój dziecka. Książka wyzwala emocje, uczy właściwych zachowań, wzbogaca wiedzę o otaczającym świecie. Zarówno nauczyciele, jak i rodzice powinni zadbać o właściwy dobór tekstów przeznaczony dla młodego czytelnika z uwagi na jego możliwości percepcyjne. Towarzyszący tekstom beletrystycznym dla dzieci humor słowny, sytuacyjny czy postaci dostarczy odbiorcom wielu radości i pozytywnych emocji. Kontakt z tekstem beletrystycznym daje też wiele możliwości rozwoju zainteresowań dziecka związanych ze sceną, teatrem czy muzyką będącą niejednokrotnie jednym z elementów przedstawień na motywach utworów dla najmłodszych.

Słowa kluczowe: literatura dla dzieci; współpraca rodziców i nauczycieli; inteligencja językowa; formy rozwoju.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНІЙ, ШКІЛЬНІЙ І ДОМАШНІЙ ОСВІТІ

Доктор Ізабела Келтик – Заборовська,

доцент кафедри початкової і дошкільної освіти

Університет Яна Коханевського в Кельце,

Філія у Пьотркові Трибунальским, Інститут педагогічних наук,
Польща

izazaborowska@interia.pl

Анотація. Література для дітей у дошкільній, шкільній і домашній освіті впливає на розвиток словникового запасу та уяви дитини. Взаємодоповнюваність дій учителів і батьків у формуванні читацьких інтересів дитини впливає на її гармонійний розвиток. Книга викликає емоції, навчає правильній поведінці, збагачує знання про довкілля. І вчителі, і батьки повинні піклуватися про правильний добір текстів, призначених для юних читачів відповідно можливостей їхнього сприймання. Властивий дитячим текстам

словесний гумор надає їх реципієнтам безліч радості та позитивних емоцій. Творча робота з дитячими текстами надає багато можливостей для розвитку інтересів дітей, пов'язаних зі сценою, театром або музикою, під час інсценізацій за мотивами книжок для наймолодших.

Ключові слова: дитяча література; співпраця батьків і вчителів; лінгвістичний інтелект; форми розвитку.

LITERATURE FOR CHILDREN IN PRE-SCHOOL, SCHOOL AND HOME EDUCATION

Dr Izabela Kieltyk-Zaborowska,

Associate Professor of Department of Primary and Preschool Education
the Institute of Pedagogical Sciences, The Jan Kochanowski University,
the Affiliate in Piotrków Trybunalski,
Poland

izazaborowska@interia.pl

Abstract. The issue, disclosed in the article, is still relevant, because it supports a child's creative activity through his/her contact with the literature. Moreover, a book genres influence the linguistic awareness, aesthetic sensitivity, develops the imagination and the ability to speak properly. Developing reading habits and close contact with art positively affects the child. So the aim of the article is to show the importance of supporting the child in creative tasks using the fiction texts.

Much attention is given to the fact that literature for children in pre-school, school and home education influences the expansion of a child's vocabulary and imagination. Constant complementation of teachers' and parents' activities in shaping reading interests of children influences their versatile development. Books evoke emotions, they teach how to behave in a proper way and they enrich the awareness of the surrounding world. Both teachers and parents should choose the right texts for a young reader taking into consideration his/her perceptive skills. Ever present humour in belles-lettres for children (vocabulary, situational humour or the protagonists in the books) definitely provides children with joy and positive emotions. The contact with belles-lettres texts allows to develop interests of children connected with stage, theatre or music which is frequently a meaningful element of plays based on books for young children.

It is also reported that both poetry and prose texts should be included into young readers' collection. But the text should be adapted to the child's perceptual abilities, in terms of form, content, and language. Family reading is important for developing the child's reading interests, becoming one of the participants influencing the cultural environment of the family.

The author concludes that supporting children in creative tasks using fiction texts and their forms such as theater, press, radio, television develops imagination, influences vocabulary enrichment, and the ability to use language material correctly. Regardless of the developmental condition of the child, reading contact with literary text positively influences his /her emotions. Encouraging reading, both parents and teachers play a huge role in the aesthetic and mental education of a child.

Key words: literature for children; parents – teachers cooperation, other forms of promoting literature for children; linguistic intelligence; forms of development.

Podjęty w artykule problem jest wciąż aktualny, albowiem wspomaganie twórczej aktywności dziecka poprzez jego kontakt z literaturą i jej poza książkowymi formami wpływa na jego świadomość językową, wrażliwość estetyczną, rozwija wyobraźnię i umiejętność poprawnego wypowiedzania się i komunikowania. Kształcenie nawyków czytelniczych i aktywny kontakt ze sztuką pozytywnie oddziałuje na dziecko, bez względu na jego uwarunkowania rozwojowe.

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia wspomagania dziecka w twórczych zadaniach przy wykorzystaniu tekstu beletrystycznego.

Wszechstronne aspekty przybliżone w artykule są nadal aktualne. Nad podjętą problematyką prowadzone są wciąż badania w oparciu o prace naukowe następujących badaczy: H. Gardner [1], A. Kopik [6], I. Adamek [10], S. Frycie [5], M. Ziółkowska-Sobecka [5].

Literatura dla dzieci odgrywa znaczącą rolę zarówno w wychowaniu przedszkolnym, wczesnoszkolnym, jak i domowym. Kontakt z książką rozwija słownictwo dziecka, wyobraźnię, uwrażliwia na słowo pisane, wzbogaca wiedzę o otaczającym świecie, jest także przyczynkiem do wspólnego spędzania czasu, pogłębiania relacji rodzic - dziecko poprzez wspólne rozmowy prowadzone na temat przeczytanych tekstów.

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia wspomagania dziecka w twórczych zadaniach przy wykorzystaniu tekstu beletrystycznego.

Środowisko rodzinne stanowi jedno z najważniejszych czynników obok kulturowego i wychowawczego i ma znaczący wpływ na rozwój mowy dziecka. Świadomość rodziców idzie w parze z dbałością o poprawną wymowę, bogacenie słownictwa, kształcenie kulturowe, emocjonalne i umysłowe. Przedszkola, szkoły oraz instytucje oświatowo- wychowawcze wychodząc naprzeciw rodzicom z szeregiem propozycji, dostarczają wielu ciekawych rozwiązań, metod i środków wpływających na kształcenie językowe dziecka. Zdobywanie nowych „doświadczeń językowych” poprzez aktywne uczestnictwo w szeregu zadań z komunikacji interpersonalnej, dostęp do literatury, czasopism, praca nad tekstem i z tekstem, indywidualna twórczość dziecka pozwalają na zdobywanie sprawności językowej [3, s. 33 – 35].

Kształcenie językowe dziecka z wykorzystaniem literatury dla młodego odbiorcy zarówno w środowisku rodzinnym, jak i przedszkolnym czy szkolnym uwrażliwia ucznia na piękno języka, wzbogaca wiedzę o otaczającym świecie. Ze względu na funkcję poetycką utworów literackich, bogactwo opisów, zdarzeń i

kreacji postaci, kontakt z książką przygotowuje dziecko na odbiór w późniejszym czasie literatury wysokoartystycznej. Tekst literacki może wyzwalać u dziecka chęć aktywności twórczej do podjęcia analizy występującego w utworze problemu i łączenia wątków w sposób przyczynowo- skutkowy, doskonalenia swobodnych wypowiedzi. Występujące w tekstach poetyckich środki stylistyczne pełnią funkcję estetyczną, która u młodego odbiorcy pozwala na obrazowy odbiór słowa [2, s. 159 – 164].

W opinii Beaty Sufy,

„W rozwijaniu twórczej aktywności językowej dzieci ważną rolę pełni także wyobraźnia twórcza, czyli zdolność do twórczego przekształcania, ekspresyjnego wytwarzania nowych wypowiedzi, która cechuje się płynnością wyrażeniową, oryginalnością treści, formy i sposobu ekspresji, spójnością struktury językowej i użytecznością” [9, s. 55].

W edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej zwraca się uwagę na bogactwo tematów, motywów i gatunków literackich. Dobierając tekst należy kierować się możliwościami percepcyjnymi dziecka. Wachlarz wartości w tekstach beletrystycznych pomaga zrozumieć dzieciom postępowanie postaci, ocenić ich zachowania i wybory.

Wśród tekstów poetyckich dla najmłodszych prym wiodą teksty znane od wielu pokoleń: Juliana Tuwima, Jana Brzechwy, Marii Konopnickiej, Zofii Rogoszówny, Hanny Januszewskiej, Ewy Szelburg- Zarembiny, czy Stanisława Jachowicza. Zarówno w edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej, jak i w środowisku domowym powraca się do literatury, która bawi humorem słownym, bliska jest dziecięcej wrażliwości, ukazuje świat bliski najmłodszym czytelnikom, jednocześnie wzbogaca wiedzę o nowe zjawiska, miejsca, wartości czy charaktery. Książka stanowi bowiem „okno na świat”.

Howard Gardner wśród wielorakich inteligencji opisał m.in. inteligencję językową.

„Inteligencja językowa – pozwala na postrzeganie świata dzięki słowu mówionemu i pisanemu, charakterystyczna jest duża wrażliwość na słowa i dźwięki [6, s. 115].

Dzieci, u których inteligencja językowa jest dominującą, płynnie i z łatwością posługują się językiem polskim, chętnie zabierają głos, bogacą słownictwo, są wrażliwe na środki stylistyczne, rymy i dźwięki, chętnie recytują, wcześnie zaczynają mówić, pisać i czytać, rozwijają wyobraźnię poprzez

samodzielnie układane opowiadania, tym samym mają swój udział w tworzeniu literatury dla dzieci [6, s. 117].

Bowiem literatura dla dzieci jest także literaturą tworzoną przez dzieci. Wiele tekstów powstało z wyłącznej aktywności i wrażliwości dziecka. Jego sposób postrzegania świata sprawia, że pisany przez niego tekst doskonale wpisuje się w wymogi utworu dla młodego czytelnika. Dzieci wykorzystując swój potencjał, już w wieku kilku lat samodzielnie tworzą swoje pierwsze książeczki, których tematyka bliska jest aktualnym zainteresowaniom małego autora. Czasami powstaje wyłącznie książeczka obrazkowa, będąca odzwierciedleniem dziecięcego spojrzenia na świat. Bogata wyobraźnia uruchamia ogromny potencjał twórczy, niejednokrotnie zaskakując dorosłych.

Znany badacz literatury dla dzieci i młodzieży Stanisław Frycie o znaczeniu utworu beletrystycznego w życiu dziecka pisał,

„Obszary zjawisk, które znajdują się poza zasięgiem jego bezpośredniej obserwacji, poznaje m. in. za pośrednictwem książki. Wczesne wzruszenia literackie przygotowują podstawę do późniejszych zainteresowań kulturalnych, wyzwalają emocje, kształcą wyobraźnię i wrażliwość estetyczną” [5, s. 233].

W wychowaniu przedszkolnym wielokrotnie opieramy się na tekstach, które wprowadzają elementy muzyki, plastyki czy przyrody w edukacji małego dziecka. Taki tekst powinien wszechstronnie rozwijać dziecko, począwszy od treści zabawowych, poprzez wychowanie umysłowe i estetyczne. Prosty język powinien iść w parze z wartością słowa i jego estetyką.

Wśród gatunków prozatorskich adresowanych do najmłodszych najchętniej sięgamy do bajek i baśni Ch. Perrault'a i Andersena, starszemu czytelnikowi możemy zaproponować baśnie braci Grimm. We wczesnej edukacji dziecka wykorzystuje się teksty poetyckie, rymowanki, zagadki i krótkie opowiadania. W wychowaniu domowym, przedszkolnym i wczesnoszkolnym zarówno rodzice, jak i nauczyciele preferują także teksty, na których oni sami się wychowali, wprowadzając jednocześnie elementy literatury, plastyki, muzyki w kształceniu literackim małego czytelnika.

Duże znaczenie w edukacji językowej i kulturowej dziecka odgrywa wspieranie jego zainteresowań, uczestnictwo w szeregu kół teatralnych czy językowych, możliwość ekspresyjnego przeżycia treści utworu.

Według Katarzyny Krasoń książka wyzwala w czytelniku wiele emocji,
„Tekst staje się zadaniem dla młodego czytelnika- trzeba go wypełnić wyobraźnią. Ruchowo- przestrzenna zabawa z utworem stanowi metodę jego

specyficznej interpretacji, która jednocześnie pobudza myślenie dywergencyjne, jest twórcza i niepowtarzalna. Taki sposób analizy pozwala odbiorcy na pełne wykorzystanie własnej fantazji, ale również umożliwia mu zestawienie świata przedstawionego utworu z wiedzą rzeczywistą, jaką posiada” [7, s. 83].

„Ruchowo – przestrzenna analiza” tekstu beletrystycznego rozwija u młodego odbiorcy wyobraźnię, umożliwia przeżycie treści utworu poprzez utożsamienie się dziecka z postacią literacką. Wykorzystuje muzykę do ukazania emocji i doznań estetycznych poprzez stworzoną przez dziecko „kompozycję ruchowo- przestrzenną w oparciu o jego indywidualny odbiór przeczytanego utworu [7, s. 82 – 84].

Wspomniana wyżej analiza może być wykorzystana zarówno w zaciszu domowym i stać się zabawą, w której uczestniczyć mogą wszyscy domownicy, jak i w grupie przedszkolnej czy wczesnoszkolnej motywując dzieci do pełnego i aktywnego przeżycia treści utworu: wiersza, opowiadania, bajki czy baśni.

Poprzez zabawę dziecko uczy się i dostrzega znaczenie dziedzictwa kulturowego, literatury i języka.

B. Sufa zwróciła szczególną uwagę na znaczenie twórczej aktywności językowej uczniów w edukacji zintegrowanej oraz wspomaganie wszelkich form kontaktu z dziełem literackim,

„Kształcenie ludzi twórczych, również w zakresie użycia języka, powinno rozpoczynać się już na poziomie edukacji elementarnej, ponieważ pierwsze lata edukacji decydują często o karierze szkolnej, a następnie życiowej jednostki. Osoby twórcze mają bowiem większe możliwości generowania tego, co nowe i cenne, oraz tego, co może mieć siłę oddziaływania i przekształcania rzeczywistości” [9, s. 51 – 52].

W stymulowaniu działań ucznia ogromną rolę odgrywa nauczyciel, pod którego czujnym okiem uczeń rozwijać będzie umiejętności językowe, doskonalić wypowiedzi ustne i pisemne, wzbogacać wiedzę o środkach stylistycznych i ich właściwym używaniu. Udział w zadaniach twórczych, praca z tekstem literackim, analiza wybranych utworów, ćwiczenia językowe, właściwy dobór słów, wyobraźnia dziecka skutkować będą umiejętnością swobodnej i poprawnej wypowiedzi na wskazany temat, rozwijać zainteresowania czytelnicze i komunikacje interpersonalną [9, s. 58 – 66].

W licznych wyborach tekstów literackich i ich antologiach dużą wagę przywiązuje się do tematów związanych z najbliższym otoczeniem dziecka, domem rodzinnym, grupą rówieśniczą, najbliższą rodziną, jednocześnie

wprowadzając motywy ukazujące życie w różnych środowiskach: miasta i wsi, elementy przyrody i natury, krajobrazu różnych regionów kraju, zabawy tekstem [5, s. 234].

Dużą rolę w literaturze dla najmłodszych odgrywa ilustracja, która towarzyszy przeżyciom bohatera literackiego, opisuje jego wygląd, przybliża świat przedstawiony, uzupełnia tekst, niejednokrotnie informuje o przygodach. Im młodszy odbiorca, tym przeznaczona dla niego książka, bogatsza jest w ilustracje.

Ogromną rolę w odbiorze tekstu literackiego odgrywa także stworzony własnoręcznie do utworu lub jego fragmentu rysunek, na podstawie którego dowiemy się jakie emocje wywołał przeczytany tekst, czy został on przez dziecko zrozumiany, które fragmenty wywarły na małym odbiorcy największe wrażenie [7, s. 84 – 85].

W zaciszu domowym kontakt dziecka z książką zaczyna się bardzo wcześnie, zanim przyszedł czytelnik zacznie mówić. Rodzice odgrywają więc znaczącą rolę w rozwijaniu zainteresowań czytelniczych swoich dzieci. W domach, w których nie czyta się książek, ogranicza się wszechstronny rozwój dziecka, nie wzbogaca się świata jego wartości, emocji. Wieczorne, wspólne czytanie książek zbliża do siebie rodzica i dziecko, wzmacnia i utrwala więzi rodzinne. To czas, który poświęcić możemy tylko i wyłącznie naszemu dziecku po wielu codziennych obowiązkach domowych i zawodowych.

Teresa Fiutowska i Anna Rumuńska na podstawie wieloletnich obserwacji i współpracy z rodzicami podkreśliły znaczenie tekstów czytanych młodym odbiorcom w dzieciństwie,

„Walorami słuchania przez dzieci opowiadanych lub czytanych im bajek, oprócz wzmacniania więzi i rozwijania wyobraźni, są również doskonalenie pamięci, uwagi, wzbogacanie słownictwa oraz kontaktu z poprawną pod względem gramatycznym mową” [4, s. 140].

Należy pamiętać także o pozaksiążkowych formach udostępniania literatury dla dzieci, jak: teatr dla dzieci i teatr dzieci, audycje radiowe, ekranizacje filmowe czy czasopisma dla dzieci, w których drukowane są fragmenty znanych utworów adresowanych dla młodego czytelnika.

T. Fiutowska i A. Rumuńska zwróciły także uwagę na znaczenie pozaksiążkowych form upowszechniania tekstów dla dzieci, szczególną wagę przywiązując do aktywnego i rodzinnego kontaktu ze sztuką.

„Twórcza aktywność dziecka tkwi w nim, istnieje, ale w pełnej formie ujawnia się dopiero wtedy, gdy zapewnimy mu odpowiednie warunki. Niezwykle istotny w wyzwalaniu twórczej aktywności jest bezpośredni kontakt ze sztuką. Dlatego też rodzice powinni dołożyć wszelkich starań, aby znaleźć czas na wyjście z dzieckiem do teatru, do muzeum, na wystawę, na koncert muzyki klasycznej” [4, s. 173].

Wspieranie dziecka w jego zainteresowaniach, rozwijaniu aktywności twórczej powinno mieć swój początek w środowisku domowym, kontynuowane zaś na kolejnych poziomach edukacji.

Dużą rolę odgrywają także przygotowywane pod okiem nauczyciela w przedszkolu czy szkole inscenizacje, jasełka, przedstawienia teatralne dla kolegów, rodziców i dziadków, które pozytywnie wpływają na małego aktora, rozwijają umiejętności recytatorskie, pamięć, uwrażliwiają na słowo mówione, wzbogacają emocje związane z utożsamianiem się z graną przez dziecko postacią. Dają dodatkowo możliwość stworzenia wspólnie z rodzicem stroju czy elementów scenografii.

Dla dziecka możliwość wystąpienia przed najbliższymi z okazji Dnia Babci, Dnia dziadka, Dnia Matki, Dnia Ojca jest ciekawym i miłym prezentem dla ukochanych osób. Z drugiej strony uczestnictwo rodziny dziecka w uroczystościach w przedszkolu czy w szkole sprzyja integracji i budowaniu wzajemnych relacji rodzic- nauczyciel, wychowawca. Każde przedstawienie jest dla młodego aktora „wielkim świętem”, w którym powinni uczestniczyć jego najbliżsi.

Istotną rolę w kształceniu języka dziecka odgrywa nauczyciel, który wyzwala u ucznia chęć rozwijania kreatywnego działania, umiejętności językowych, twórczej wyobraźni, analizy tekstu beletrystycznego. Sam nauczyciel świadomy swej roli szuka różnorodnych form pracy z tekstem, jest pomysłowy, dostosowuje wymagania do indywidualnych umiejętności dziecka, proponuje uczniom szereg ciekawych zadań, poprzez realizację których dziecko uczy się poprawnego formułowania wypowiedzi, wzbogaca słownictwo, rozwija zainteresowania czytelnicze [8, s. 86 – 89].

Według S. Fryciego,

„[...] rozmaite formy aktywnego uczestnictwa w kulturze powinny rozszerzać wiedzę dzieci o sztuce piśmienniczej, kształcić upodobania i nawyki czytelnicze, wrażliwość estetyczną, rozbudzać różnorodne zainteresowania kulturalne, formować bogatą wewnątrznie osobowość dziecka” [5, s. 234 – 235].

Uzupełnianie się działań nauczyli i rodziców w rozwijaniu zainteresowań czytelniczych dziecka z pewnością procentować będzie w przyszłości. Właściwy dobór tekstów i ich analiza ułatwi dzieciom w przyszłości kształcenie nawyków czytelniczych.

W wychowaniu dziecka istotną rolę odgrywa współpraca rodziców ze szkołą. Elżbieta Zyzik zwraca uwagę na konieczność podejmowania wspólnych działań, wypracowania warunków skutecznej współpracy i odpowiedzialności za kształcenie i wychowanie dziecka.

„Zarówno rodzina, jak i szkoła powinny przekazywać dziecku podstawowy system wartości, kulturę, kształtować właściwe postawy, uczyć zachowań oraz wyposażać w wiedzę niezbędną w jego dalszym życiu” [11, s. 165].

Kształcenie literackie stanowi ważny element życia dziecka wpływający na jego zasób słownictwa i poziom wiedzy o procesach zachodzących w języku.

Zarówno teksty poetyckie, jak i pisane prozą powinny się znaleźć w księgozbiornie młodego odbiorcy. Należy zwrócić uwagę, by tekst był dostosowany do możliwości percepcyjnych dziecka, ze względu na formę, treść i język. Niejednokrotnie same dzieci dokonują wyboru ulubionych utworów, które „każą” sobie czytać przy każdej okazji.

Rodzinne czytanie sprzyja kształceniu czytelniczych zainteresowań dziecka, które staje się tym samym jednym z uczestników mających wpływ na kulturowy klimat rodzinnego domu [5, s. 236].

Podsumowując: wspieranie dziecka w twórczych zadaniach przy wykorzystaniu tekstów beletrystycznych i ich pozaksiążkowych form, jak: teatr, prasa, radio, telewizja rozwija wyobraźnię, wpływa na bogacenie słownictwa i umiejętność poprawnego wykorzystania środków językowych. Bez względu na uwarunkowania rozwojowe dziecka, kontakt czytelniczych tekstem literackim pozytywnie oddziałuje na jego emocje. Zachęcając do czytania zarówno rodzice, jak i nauczyciele odgrywają ogromną rolę w wychowaniu estetycznym i umysłowym dziecka.

BIBLIOGRAFIA

1. Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Warszawa 2009, MT Biznes Sp. z o.o.
2. Czelakowska D. *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009.
3. Czelakowska D. *Twórczość a kształcenie języka dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1996.
4. Fiutowska T., Rumuńska A. *Dziecko w domu i w przedszkolu. Vademecum dla rodziców i nauczycieli*, Oficyna Wydawniczo- Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2010.

I. KIELTYK-ZABOROWSKA

Literatura dla dzieci w wychowaniu przedszkolnym, wczesnoszkolnym i domowym

5. Frycie S., Ziółkowska- Sobecka M. *Leksykon literatury dla dzieci i młodzieży*, Wyd. Filii kieleckiej WSP w Piotrkowie Tryb., Piotrków Trybunalski 1999.
6. Kopik A., Zatorska M. *Dziecko w świecie...wielu inteligencji edukacyjnych, // Dziecko w świecie innowacyjnej edukacji, współdziałania i wartości*, t. I, pod red. Urszuli Szuścik, Beaty Oelszlaeger-Kosturek, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, s. 114-123.
7. Krasoń K. *Ruchowo- przestrzenna analiza utworu literackiego a specyfika odbioru dziecięcego, // Książka dla dziecka wczoraj, dziś, jutro*, pod red. Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz, Ireny Sochy, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 82-98.
8. *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych. Zarys metodyki*, pod red. Jerzego Kujawińskiego, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.
9. Sufa B. *Wspomaganie twórczej aktywności językowej uczniów w edukacji wczesnoszkolnej, // Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, pod red. Ireny Adamek, Zuzanny Zbróg, Wyd. LIBRON, Kraków 2011, s. 51- 68.
10. *Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, ed. Ireny Adamek, Zuzanny Zbróg, Kraków 2011, Wydawnictwo LIBRON.
11. Zyzik E. *Współpraca szkoły z rodzicami dzieci w młodszym wieku szkolnym, // Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, pod red. Ireny Adamek, Zuzanny Zbróg, Wyd. LIBRON, Kraków 2011, s. 165 – 181.